

Sygn. akt III CSK 15/15

POSTANOWIENIE

Dnia 11 grudnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa Fundacji "M."

z siedzibą w K.

przeciwko Gminie Miejskiej K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 11 grudnia 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od postanowienia Sądu Apelacyjnego

z dnia 28 maja 2014 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 12 marca 2013 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił powództwo Fundacji „M.” w K. skierowane przeciwko Gminie Miasta K. o zasądzenie kwoty 8 041 265,33 zł z odsetkami z tytułu nakładów zwiększających wartość nieruchomości pozwanej.

Na skutek apelacji powódki, Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 28 maja 2014 r. uchylił ten wyrok i odrzucił pozew. Ustalił, że pozew i wszystkie następne pisma składane przez Fundację zostały podpisane wyłącznie przez W. M., który - powołując się na wypis z rejestru fundacji oraz na dokument pt. „Regulamin Zarządu Fundacji „M.”, będący integralną częścią statutu uchwalony przez Radę Fundacji” - twierdził, że pełni funkcję dyrektora zarządu. Z dokumentów tych wynika, że w dniu 22 listopada 1993 r. W. M. został wpisany do rejestru, jako członek zarządu, że zarząd składa się z 5 osób, w tym dyrektora powołanego przez radę fundatorów, który reprezentuje Fundację jednoosobowo na zewnątrz oraz że kadencja członka zarządu Fundacji trwa dwa lata i nie może być przedłużona ani skrócona. W odpowiedzi na wezwanie do przedłożenia uchwały rady fundatorów bądź rady Fundacji, którą uchwalono wspomniany regulamin oraz uchwał o przedłużeniu kadencji dyrektora zarządu, W. M. poinformował, że uchwał takich nie podjęto oraz że dyrektor Fundacji nie jest organem kadencyjnym i jest uprawniony do jednoosobowej reprezentacji powódki.

Po zapoznaniu się z aktami toczącej się przed Sądem Rejonowym w K. sprawy o likwidację powodowej Fundacji (sygn. akt ... 221/13), Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 13 marca 2014 r. wezwał W. M. do przedłożenia uchwały zarządu Fundacji wraz z protokołem posiedzenia, na którym została ona podjęta, podpisanym przez wszystkich członków lub z uwierzytelnionym odpisem tego protokołu, ustanawiającej go pełnomocnikiem Fundacji w niniejszej sprawie i zatwierdzającej jego dotychczasowe czynności - w terminie 1 miesiąca pod rygorem odrzucenia pozwu. Wyznaczony termin - pomimo doręczenia postanowienia profesjonalnemu pełnomocnikowi ustanowionemu dla powódki z urzędu oraz W. M. - upłynął bezskutecznie.

Z akt rejestrowych wynika, że Fundacja „M.” w K. została zarejestrowana w dniu 13 listopada 1990 r. Do wniosku o jej rejestrację dołączono statut, udokumentowano jego przyjęcie oraz powołanie zarządu Fundacji i komisji rewizyjnej, nie przedkładano natomiast regulaminu zarządu ani nie wspomniano o jego przyjęciu. Według § 10 i 11 statutu, zarząd Fundacji jest organem kierującym i reprezentującym Fundację; składa się z dyrektora, skarbnika/głównego księgowego i trzech członków powoływanych przez radę Fundacji. Statut nie zawiera wzmianki o regulaminie zarządu ani o trybie jego uchwalania.

W dniu 7 lutego 2003 r. Fundacja złożyła wniosek o wpis do rejestru W. M., jako członka zarządu i dyrektora Fundacji. Do wniosku dołączono uchwałę rady Fundacji z dnia 19 lutego 1996 r., zmieniającą statut przez nadanie § 11 brzmienia: „§ 11.1. Na czele zarządu Fundacji stoi dyrektor zarządu, ponoszący odpowiedzialność za gospodarkę finansową Fundacji i jej majątek. § 11.2. Dyrektor zarządu upoważniony jest do oświadczenia i podpisywania w imieniu Fundacji oraz reprezentowania jednoosobowo Fundacji na zewnątrz (...)”. Uchwała została podpisana „Za Radę Fundacji” przez jedną osobę, której podpis jest nieczytelny. Dołączono też protokół z posiedzenia rady Fundacji w dniu 19 lutego 1996 r., w którym uczestniczyło 11 spośród 15 członków. W protokole jest mowa o przedyskutowaniu uchwały o zmianie statutu, nie stwierdzono w nim jednak, że uchwała została przyjęta. Do wniosku dołączono ponadto protokół posiedzenia rady Fundacji w dniu 12 lutego 1993 r., na którym wybrano W. M. na stanowisko dyrektora Fundacji. Wniosek z dnia 7 lutego 2003 r. został jednak przez sąd rejestrowy zwrócony na podstawie zarządzenia z dnia 18 kwietnia 2003 r.

W dniu 20 lutego 2012 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego złożył wniosek o likwidację powodowej Fundacji. Postępowanie w tej sprawie nie zostało dotąd zakończone.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że jeżeli statut fundacji nie określa organizacji zarządu ani obowiązków i uprawnień tego organu i jego członków, fundację - zgodnie z art. 10 w związku z art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 ze zm. - dalej: „u.f.”) - reprezentuje zarząd w pełnym składzie. Taki sposób reprezentacji wynika

również z § 11 statutu Fundacji, statut nie reguluje bowiem sposobu wykonywania reprezentacji przez zarząd, a próby wprowadzenia regulacji upoważniającej dyrektora zarządu do jednoosobowej reprezentacji nie przyniosły rezultatu. Z akt postępowania rejestrowego oraz z przebiegu dotychczasowego postępowania wynika, że zarząd Fundacji faktycznie nie funkcjonuje, a w jego imieniu działa jedynie W. M.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, nie działanie zarządu uprawnionego do reprezentacji strony powodowej *in corpore*, należy traktować jak brak w składzie właściwego organu osoby prawnej, o którym mowa w art. 70 § 1 k.p.c. Ze względu na to, że Sąd pierwszej instancji nie podjął czynności prowadzących do uzupełnienia tego braku, Sąd Apelacyjny wezwał stronę powodową do wskazania prawidłowej reprezentacji i uzupełnienia braków w tym zakresie w wyznaczonym terminie. Brak, o którym mowa nie został uzupełniony, wobec czego pozew podlegał odrzuceniu na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Apelacyjnego strona powodowa wniosła o jego uchylenie. Powołując się na obie podstawy kasacyjne przewidziane w art. 398³ § 1 k.p.c., wskazała na naruszenie przepisów: art. 391 § 1 w związku z art. 199 § 1 pkt 3 i art. 199 § 1 pkt 2 w związku z art. 70 § 1 k.p.c. przez odrzucenie pozwu bez podjęcia działań służących uzupełnieniu braku w składzie organu osoby prawnej, art. 391 § 1 w związku z art. 70 § 1 i art. 603 k.p.c. oraz w związku z art. 42 k.c. przez zaniechanie zwrócenia się do sądu rejestrowego o wyznaczenie dla powodowej Fundacji kuratora, ewentualnie przez zaniechanie wezwania do usunięcia braku i wyznaczenie odpowiedniego terminu, umożliwiającego wystąpienie do sądu rejestrowego z wnioskiem o ustanowienie kuratora, art. 42 k.c. przez przyjęcie, że przepis ten nie ma w sprawie zastosowania, i art. 45 ust. 1 Konstytucji przez pozbawienie powódki prawa do sądu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. wynika, że jeżeli jedna ze stron nie ma zdolności sądowej albo jeżeli powód nie ma zdolności procesowej, a nie działa za niego przedstawiciel ustawowy albo jeżeli w składzie organów jednostki organizacyjnej będącej powodem zachodzą braki uniemożliwiające jej działanie, pozew podlega

odrzuconiu. Jednakże, stosownie do art. 199 § 2 k.p.c., z powodu braku zdolności sądowej jednej ze stron albo zdolności procesowej powoda i niedziałania przedstawiciela ustawowego lub braku w składzie organów jednostki organizacyjnej będącej powodem, uniemożliwiającego jej działanie, sąd odrzuci pozew dopiero wówczas, gdy brak nie będzie uzupełniony zgodnie z przepisami kodeksu. Sposób uzupełnienia braków, o których mowa, został uregulowany w art. 70 k.p.c., a konsekwencje ich nieuzupełnienia - w art. 71 k.p.c.

Zgodnie z art. 70 § 1 k.p.c., jeżeli braki w zakresie zdolności sądowej lub procesowej albo w składzie właściwych organów dają się uzupełnić, sąd wyznaczy w tym celu odpowiedni termin. W wypadkach, w których ustanowienie przedstawiciela ustawowego powinno nastąpić z urzędu, sąd zwraca się o to do właściwego sądu opiekuńczego. Przytoczony przepis ma przy tym zastosowanie zarówno wtedy, gdy właściwy organ strony będącej osobą prawną nie jest w ogóle obsadzony, jak i wtedy, gdy składzie tego organu występują braki uniemożliwiające osobie prawnej działanie w procesie w charakterze strony. Uzupełnienie braków w składzie właściwych organów może polegać, np. na uzupełnieniu w stosownej drodze składu właściwego organu osoby prawnej. Jeżeli natomiast osoba prawna nie może prowadzić swoich spraw z braku powołanych do tego organów, sąd - zgodnie z art. 42 k.c. - ustanawia dla niej kuratora.

Według art. 603 § 1 k.p.c., w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 37 ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45 - dalej: „ustawa nowelizująca”), kuratora dla osoby prawnej ustanawia sąd rejestrowy, w którego okręgu osoba ta ma lub miała ostatnią siedzibę. Sąd może wszcząć postępowanie z urzędu (art. 603 § 2 k.p.c.). Przed wejściem w życie ustawy nowelizującej art. 603 k.p.c. stanowił, że kuratora dla osoby prawnej ustanawia sąd opiekuńczy, w którego okręgu osoba ta ma lub miała ostatnią siedzibę. Brzmienie tego przepisu było wówczas zharmonizowane z brzmieniem art. 70 § 1 k.p.c., w którym jest mowa o zwróceniu się o ustanowienie przedstawiciela ustawowego do sądu opiekuńczego. Po nowelizacji art. 603 k.p.c. brak już takiej harmonizacji, niemniej dyrektywy systemowe i funkcjonalne przemawiają za przyjęciem, że w odniesieniu do osób prawnych użyte w art. 70 § 1 k.p.c. pojęcie sądu opiekuńczego obejmuje także sąd

rejestracyjny; innymi słowy, dla osób prawnych sądem opiekuńczym w rozumieniu art. 70 § 1 k.p.c. jest sąd rejestrowy. Świadczy o tym również - jak trafnie zauważa skarżąca - uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej, w którym podkreślono, że sądem opiekuńczym jest sąd rodzinny (art. 568 k.p.c.), natomiast przedmiot sprawy o ustanowienie kuratora dla osoby prawnej odbiega od celów i funkcji wyodrębnionego sądownictwa rodzinnego. Zatem u podstaw nowelizacji art. 603 k.p.c. leży jedynie wzgląd na brak przygotowania sądów rodzinnych do prowadzenia tego rodzaju spraw oraz ich funkcjonalne powiązanie z przedmiotem kognicji sądów rejestrowych (zob. Druk Sejmowy VI kadencji nr 1925).

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 8 marca 2012 r., III CZP 95/11 (OSNC 2012, nr 11, poz. 125), kurator ustanowiony dla osoby prawnej na podstawie art. 42 k.c. jest jej przedstawicielem ustawowym. Powinien więc - w zakresie czynności mieszczących się w granicach jego umocowania i skierowanych na wywołanie skutków prawnych w odniesieniu do osoby pozostającej pod kuratelą, także procesowych (art. 66 i 67 § 1 k.p.c.) - działać w imieniu tej osoby.

Brak organu powołanego do prowadzenia spraw osoby prawnej - jak wyjaśnił z kolei Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 18 lipca 2012 r., III CZP 40/12 (OSNC 2013, nr 2, poz. 18) - oznacza nie tylko nieistnienie organu, ale również sytuację, w której organ wprawdzie istnieje, ale nie może kierować działalnością osoby prawnej lub reprezentować jej na zewnątrz (w wypadku fundacji i spółdzielni) albo prowadzić spraw osoby prawnej lub jej reprezentować (w wypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej).

Przechodząc od uwag natury ogólnej na grunt niniejszej sprawy, trzeba przyjąć, że - pomimo określonych w art. 71 k.p.c. konsekwencji niezuzupełnienia braków w składzie właściwych organów - strona, która kwestionuje prawidłowość zastosowania przez sąd drugiej instancji przepisów art. 70 § 1 i art. 199 § 2 k.p.c., jest legitymowana do wniesienia skargi kasacyjnej od niekorzystnego dla niej orzeczenia mającego charakter wyłącznie procesowy, także wtedy, gdy w składzie organów tej strony zachodzą braki uniemożliwiające jej działanie. Odmienne stanowisko byłoby bowiem równoznaczne z pozbawieniem

strony prawa do sądu, co z kolei prowadziło do naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Sąd Apelacyjny nie ustalił, czy w Fundacji „M.” w K. działa rada Fundacji, która - zgodnie z § 10 pkt 1 statutu - jest uprawniona do powołania zarządu. Ograniczył się jedynie do stwierdzenia, że zarząd Fundacji „faktycznie nie funkcjonuje”, co było jedną z przyczyn złożenia przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wniosku o likwidację Fundacji. W tej sytuacji, skoro zarząd, który - według oceny Sądu Apelacyjnego – powinien działać *in corpore*, z braku pełnej obsady nie może kierować działalnością Fundacji ani reprezentować jej na zewnątrz (art. 10 u.f.) - wezwanie W. M. do przedłożenia uchwały zarządu bliżej opisanej w postanowieniu z dnia 13 marca 2014 r. nie było prawidłowym wypełnieniem obowiązku określonego w art. 70 § 1 w związku z art. 199 § 2 k.p.c. Podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia tych przepisów trzeba więc uznać za uzasadniony. Jeżeli powołanie zarządu przez radę Fundacji nie było możliwe, Sąd Apelacyjny powinien - zgodnie z art. 70 § 1 zdanie drugie k.p.c. - zwrócić się do właściwego sądu rejestrowego o ustanowienie kuratora.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

eb